

Lotte Bøgh Andersen og Viola Burau

Komparativ forskning i statskundskaben¹

Komparativ forskning kan defineres som sammenligning af et begrænset antal cases, hvor hovedinteressen ligger i at forklare systematiske ligheder og forskelle. Både landekomparationer og komparativ forskning inden for et land er vigtige for statskundskab som fagdisciplin, og artiklen handler om, hvordan man bedst designer og gennemfører forklarende komparative undersøgelser. Eksemplificeret med både klassiske studier og helt ny komparativ forskning diskuteres de vigtigste tilgange og principper. Den kontekstorienterede tilgang og den variabelorienterede tilgang præsenteres som to forskellige men ligeværdige typer komparativ forskning. I forhold til begge tilgange handler det især om at lade teorien guide undersøgelsen og at vælge cases med omtanke.

Alexis de Tocqueville skrev i 1830, at „without comparisons to make, the mind does not know how to proceed“ (brev fra Tocqueville til vennen Chabrol citeret af Pierson, 1938/1996: 403). Det gælder stadigvæk i den forstand, at komparation i en eller anden forstand er nødvendig for at drage slutninger. Det kræver fx komparation til andre lande at kunne afgøre, om et land er rigt. Vurderingen afhænger også af sammenligningsgrundlaget: Mens mange amerikanere anser Danmark for at være relativt socialistisk, er dette ikke tilfældet blandt kineserne. Ultimativt er mange politologiske begreber således relative.

Vi følger i Tocquevilles fodspor, men forstår imidlertid komparativ forskning lidt snævrere som sammenligning af et begrænset antal cases, hvor hovedinteressen ligger i at forklare systematiske ligheder og forskelle. Derudover koncentrerer vi os om undersøgelser med et forklarende sigte. Artiklen diskuterer således, hvordan man bedst designer og gennemfører forklarende komparative undersøgelser inden for statskundskaben.

Efter at have argumenteret for vores definition af komparativ forskning og redegjort for de overordnede tilgange, kommer vi ind på den centrale betydning af teori. Derefter diskuterer vi principperne for, hvordan man vælger, hvad der skal undersøges, efterfulgt af en opfordring til at være opmærksom på de særlige udfordringer inden for henholdsvis den variabel- og den kontekstorienterede tilgang. Før vi konkluderer, gennemgår vi en række af de udfordringer, man bør søge at tackle, når man laver komparativ forskning.

Hvad er komparativ forskning?

Den almindelige brug af begreberne „komparativ forskning“ og „komparativ metode“ er snævrere end blot forskning, der indebærer sammenligning (se også Øyen, 2004 og en videregående diskussion i Kennett og Yeates, 2001). I

den forståelse er hverken statistiske undersøgelser af rigtig mange enheder eller undersøgelser af en enkelt case indbefattet. I en komparativ undersøgelse er antallet af cases større end 1 og typisk mindre end 30, hvilket giver (varierende) muligheder for også at fordybe sig i casenes særkendetegn. Det vigtigste karakteristikum ved komparative undersøgelser er imidlertid, at sammenligning står helt centralt i forhold til både forskningsdesign og analyse, fordi det er nøglen til at forklare samfundsmæssige fænomener. Det er baggrunden for at definere komparativ forskning som sammenligning af et begrænset antal cases, hvor hovedinteressen ligger i at forklare systematiske ligheder og forskelle.

Artiklen skelner mellem kontekstorienteret og variabelorienteret komparativ forskning. Begge tilgange kan bruges i forklarende studier, hvilket vil sige undersøgelser af, hvordan et forhold påvirker et andet forhold. Mens terminologien i den variabelorienterede tilgang er, at man undersøger, om en eller flere uafhængige variable påvirker en afhængig variabel kontrollerede for en række kontrolvariable, vil den kontekstorienterede tilgang snarere tale om det forhold, man undersøger, og de forklarende faktorer. En vigtig forskel er imidlertid undersøgelsens fokus: Mens den kontekstorienterede tilgang fokuserer mest på helheden og konteksten for casene, betyder karakteristika ved casene mere i den variabelorienterede tilgang. Kontekstorienterede studier er derfor typisk bedre til at undersøge mere åbne problemstillinger, fordi de har blik for mere, mens velgennemtænkte variabelorienterede studier især er gode til at kunne sige med sikkerhed, at en sammenhæng er kausal (og ikke skyldes tredjevariabler).

Begge tilgange til komparativ forskning har ofte en tidsdimension, hvilket øger gyldigheden af deres kausalslutninger. Hvis det kan påvises, at den uafhængige variabel bliver bestemt før den afhængige variabel, har vi i den variabelorienterede tilgang større tiltro til, at den uafhængige variabel påvirker den afhængige variabel (og ikke omvendt). Den kontekstorienterede tilgang søger ofte bevidst at spore de kausale processer over tid (Bennett og George, 1997). For at undersøge, om styrken af bestemte interesseorganisationer bestemmer udformningen af de nationale forhandlingspositioner under europæiske traktatforhandlinger, kan man fx undersøge, om repræsentanter fra disse interesseorganisationer faktisk talte med de politiske beslutningstagere (samt hvornår det skete, og hvad de talte om). Selvom *process tracing* kan bruges i begge tilgange, findes den oftest i den kontekstorienterede tilgang.

Om man skal vælge den ene eller den anden tilgang (eller en mellemting) afhænger i høj grad af problemstillingen, ens forskningsmæssige interesse og eksistensen af sikker teori på området. Især hvis vi ikke på forhånd har nogen sikker viden om, hvilke kontekstforhold, der skal inddrages i analysen, kan det være en god ide at bruge den kontekstorienterede tilgang, hvorimod den

variabelorienterede tilgang kan give en stringent test af en enkel, klar påstand formuleret på forhånd. Vi mener altså, at de to tilgange til komparativ forskning er ligeværdige, og at egnetheden af tilgangene varierer mellem forskellige forskningsprojekter. Endelig findes der mange mellemformer, og det er også vores påstand, at tilgangene ofte med fordel kan lære af hinanden. For at kunne lære af hinanden må man imidlertid forstå den anden tilgang, og derfor skelner vi i artiklen mellem tilgangene, selvom de har mange fællestræk. Tabel 1 opsummerer hovedforskellene, som løbende vil blive diskuteret igennem artiklen.

Tabel 1. Oversigt over kontekst- og variabelorienterede tilgange til komparativ forskning

	Variabelorienteret tilgang	Kontekstorienteret tilgang
Hovedfokus	Variable (karakteristika ved casene)	Helheden og casenes kontekst
Krav til kausalslutning	Sammenhæng mellem uafhængig og afhængig variable, mens kontrolvariable holdes konstant (samt gerne påvist, at uafhængig variabel kommer før afhængig variabel)	Grundig undersøgelse af det samfundsmæssige fænomen og forholdet til konteksten
Vigtigste udfordringer	Entydigt at kunne afgøre, hvilke variable, der påvirker den afhængige variabel	At kunne håndtere (1) mangfoldig sprogbrug og bagvedliggende forskelle i meningene og (2) kompleksitet af konteksten

Den komparative metode kan ses som et „kvasiekperiment“ i den forstand, at casene udgør et naturligt laboratorium til at undersøge forskelle (fx varierende policy designs i forskellige lande) og deres effekter (se fx Marmor et al., 2005). Men den eller de uafhængige variable kan sjældent manipuleres, og derfor giver randomiseret inddeling i test- og kontrolgrupper sjældent mening. I stedet bliver cases udvalgt på basis af teoretiske forventninger om, hvordan det samfundsmæssige fænomen skal forklares (Ebbinghaus, 2005). Ideen er, at en grundig analyse af et begrænset antal cases kan hjælpe til at forstå et bestemt samfundsmæssigt fænomen og finde frem til mere generelle forklaringer. Et eksempel på dette er Skocpols (1979) undersøgelse af sociale revolutioner, som både formår at komme i dybden med de enkelte lande og at forklare sociale revolutioner som generelt samfundsmæssigt fænomen. Med komparativ forskning forstår vi ikke alene landesammenligninger, men også komparation af sektorer, kommuner, regioner, faggrupper og mange andre typer cases. Ofte er det kollektiver frem for individer (Peters, 1998).

Når sammenligning er så centralt i komparativ forskning, skyldes det behovet for „et spejl“, når vi vil undersøge, om en region fx har høje eller lave offentlige udgifter, eller om et samfundsmæssigt fænomen såsom ombudsmandsinstitutionen er noget særligt for et enkelt land. Komparativ metode er en måde at undersøge dette og kan hjælpe til at undgå både ubegrundede generaliseringer („ting er de samme alle steder“) og et overdrevent ideografisk fokus („hver ting er en case for sig selv“) (Mackie and Marsh, 1995).

Komparation er også strengt nødvendig, hvis vi vil undersøge, om vores kausale slutninger er gyldige (Sartori, 1991). Det kan gøres ved eksperimenter, men ikke alle variable lader sig manipulere. Når Svend Erik Skaaning (2006) fx vil undersøge betydningen af erfaringer med regelfølgende bureaukrati for civile friheder i postkommunistiske lande, kan han ikke få en tilfældigt udvalgt testgruppe af disse lande til at implementere og få erfaringer med denne type af bureaukrati, mens kontrolgruppen forbydes at have det. Hvis den uafhængige variabel ikke kan manipuleres i et eksperiment, er vi nødt til at tage højde for tredjevariable, der potentielt kan påvirke både den uafhængige og den afhængige variabel. Det kan gøres ved statistisk kontrol, som kræver mange cases.

Af to årsager undersøger vi ikke altid mange cases. For det første er det ikke altid muligt. Det kan skyldes, at der ikke er ressourcer til det, eller at der kun eksisterer få cases af den relevante type. Der er eksempelvis kun fem danske regioner. For det andet kan konteksten være så vigtig, at det ikke er ønskeligt med mange cases. Ved mange cases forsvinder konteksten nemt ud af analysen. Afhængig af problemstillingen kan det være en rigtig god ide at prioritere dybde frem for bredde, dvs. at lave en grundig undersøgelse af relativt få cases. Især den kontekstorienterede tilgang til komparativ forskning argumenterer for, at mindre dybde i undersøgelsen af de enkelte cases er en høj pris at betale for at undersøge mange cases. Den kontekstorienterede tilgang satser på en grundig forståelse af casene og af den kontekst, de er indlejret i, dvs. de forskellige faktorer, som påvirker samfundsmæssige fænomener og især forholdet mellem disse. Dette komplekse billede giver basis for at sige noget mere generelt (Mangen, 2004). I forbindelse med sammenligningen af velfærdspolitikker på tværs af lande siger Clasen (2004) eksempelvis, at den kontekstorienterede tilgang fokuserer på flerdimensionale forskelle, som ikke altid kan kvantificeres.

Når man laver komparativ forskning, er det (ganske som med andre typer forskning) vigtigt at gennemføre undersøgelsen ordentligt: velgennemtænkt, velstruktureret, grundigt og veldokumenteret. Meget af forskningens kvalitet bestemmes af, hvor gode metodiske overvejelser forskeren har gjort sig inden og i løbet af undersøgelsen. Denne artikel har til formål at bidrage til at kvalificere disse overvejelser både i den variabel- og i den kontekstorienterede

forskningstradition. Hvilken tilgang man vælger, afhænger af ens problemstilling. Der findes heller ikke ét rigtigt forskningsdesign – det afhænger helt af problemformuleringen – men ved at følge nogle enkle principper og ved at gøre sig nogle systematiske overvejelser tidligt i forskningsprocessen er det vores påstand, at megen komparativ forskning kan blive bedre.

Teori og teoretisk model

Som det gælder for alle empiriske undersøgelser, bør alle metodiske valg afhænge af, hvilken problemstilling man undersøger. Man skal først gøre sig klart, hvad man ønsker at undersøge. Dernæst skal man overveje, hvad der kan have betydning for det undersøgte fænomen, og her spiller teorien en væsentlig rolle. Anbefalingen om at lade teorien guide undersøgelsen gælder al empirisk forskning. Det er sjældent særligt hensigtsmæssigt at famle sig frem i blinde: Vi har brug for teorien som en lommelygte til at oplyse dele af virkeligheden (og til at se en bestemt vinkel af denne). Inddragelse af hidtidig forskning forhindrer også, at vi opfinder den dybe tallerken igen og igen.

Sædvanligvis opstiller man ud fra eksisterende viden og teori en teoretisk model, som derefter undersøges. Med en teoretisk model menes en skitse over, hvilket samfundsmæssigt fænomen, der skal undersøges, og hvilke faktorer, der påvirker dette fænomen og dermed kan forklare variationen i fænomenet på tværs af cases. Her skelner man mellem det, som vi ønsker at forklare, og de faktorer vi undersøger betydningen af. Man bør også overveje, om begge dele kan have en fælles årsag, eller om kausalpåvirkningen sker via andre faktorer. I så fald skal det tages alvorligt i undersøgelsen. I den kontekstorienterede tilgang til komparativ forskning handler det om grundigt at belyse konteksten for de faktorer, som undersøges, for at forstå samspillet mellem dem samt deres respektive indflydelse. I den variabelorienterede tilgang til komparativ forskning identificeres (og kontrolleres for) relevante kontrolvariable (også kaldet tredjevariable) for at sikre, at de ikke har betydning for hovedundersøgelsen af sammenhængene mellem de uafhængige og afhængige variable. Jensen (2004: 44) holder fx størrelse, struktur, personaletype, opgavetype, faglig organisering og ledelsesstruktur konstant i sin test af ejerskabs betydning for medarbejderindflydelsen. Hun har således (jf. logikken i næste afsnit) udvalgt to organisationer med forskelligt ejerskab hhv. offentligt og privat, der er ens med hensyn til kontrolvariablene.

Kun teorien kan hjælpe os til at vide, hvad der har betydning for det, vi undersøger, og skal derfor medtænkes i undersøgelsen. Teorien hjælper os også til at sikre sammenlignelighed i forhold til analysen af den konkrete problemstilling (Sartori, 1991). Hvis to ting er helt ens, er det samme fænomen. Hvis de er forskellige på alle faktorer, giver sammenligning ikke mening. Man siger ofte, at det ikke giver mening at sammenligne æbler og pærer. Men hvis vi

interessere os for, hvor mange kalorier man får ved at spise dem, er det ganske meningsfuldt.

Caseudvælgelsen

Når man tilrettelægger sin forklarende komparative undersøgelse, er det vigtigt at lave et design, der muliggør en valid undersøgelse af de undersøgte årsagssammenhænge. Men hvordan laver man en grundig undersøgelse af, om forskelle i det undersøgte forhold skyldes de forklarende faktorer?

I den kontekstorienterede tilgang er valget af cases en gradvis proces. For det første udforskes det samfundsmæssige fænomens kontekst, og mulige kontekstfaktorer identificeres. For det andet søger man at finde ud af, hvordan disse faktorer påvirker det undersøgte fænomen for at kunne adskille virkningen af de teoretisk forventede forklaringsfaktorer og de øvrige kontekstfaktorer. I sin analyse af styringen af ældreplejen i Storbritannien og Tyskland inddrager Bureau (2005) fx to lokale casestudier af ældreplejeteams. Ud over forskellene mellem de to lande og deres sundhedssystemer kommer flere specifikke lokale forhold i spil, fx behovet for ældrepleje, måden at organisere ældreplejen på og traditioner for at definere ældreplejen. Udfordringen er at eksplicitere disse specifikke lokale kontekster og at reflektere kritisk over, hvordan de påvirker ældreplejens styring mere generelt. I modsætning til den variabelorienterede tilgang reduceres de specifikke lokale kontekster dog ikke til variable, men undersøges i deres helhed og inddrages i selve analysen.

Den variabelorienterede tilgang fokuserer meget på variation i den uafhængige variabel, da man ikke kan se effekten af en variabel, der er ens på tværs af casene. I denne tilgang er man desuden meget opmærksom på kontrolvariable. Skrækscenariet er at påstå, at en kausalsammenhæng findes, uden at det faktisk er tilfældet. Det sker, hvis variationen i både uafhængig og afhængig variabel skyldes en fælles bagvedliggende årsag. Man siger i så fald, at sammenhængen mellem uafhængig og afhængig variabel er spuriøs – altså falsk (se også Peters, 1998: 30-35).

Selvom det ofte vil blive formuleret uden henvisning til variable, er kontekstorienterede forskere også meget opmærksomme på at undgå spuriøse slutninger. For begge tilgange er teorien i denne sammenhæng vigtig: Hvad er de teoretisk relevante årsager, og hvilke sammenhænge har tidligere forskning påvist? Hvis man fx undersøger sammenhængen mellem sundhedsvæsnetts organisering og offentlige sundhedsudgifter, er det vigtigt at se på lande med lignende økonomiske forhold, idet landenes velstandsniveau kan påvirke såvel sundhedsvæsnetts organisering som de offentlige sundhedsudgifter (Blank og Bureau, 2007).

Eksperimenter håndterer som nævnt kontrollen for tredjevariable ved at sammenligne randomiseret sammensatte kontrol- og testgrupper, mens andre

typer statistiske undersøgelser typisk udvælger enhederne ved sandsynlighedsudvælgelse og søger at måle de relevante tredjevariable og inddrage dem i analyserne. Komparativ forskning udvælger derimod næsten altid sine cases bevidst for at kunne gennemføre kontrollen med et begrænset antal cases. I det mest anvendte komparative design – kaldet *Most Similar Systems Design* (MSSD) – holdes de relevante tredjevariable mere eller mindre konstant (Peters, 1998: 37-38). Princippet i MSSD er, at man udvælger cases med maksimal variation på den uafhængige variabel og så lidt som mulig variation på andre relevante variable.

Den variabelorienterede tilgang tager MSSD meget bogstaveligt og forsøger at holde alt andet end de undersøgte variable konstant. Idealet er at finde cases, der er helt ens bortset fra variation i den eller de uafhængige variable (den afhængige variabel undersøges ideelt set først efter caseudvælgelsen). Man overvejer derfor på forhånd, hvilke tredjevariable der kan have betydning for både uafhængig og afhængig variabel, og så udvælger man cases, således at disse tredjevariable bliver holdt konstant. I en undersøgelse af betydningen af professionel status for offentligt ansattes løn vælges tre faggrupper, der har forskellig professionel status og samme kønsfordeling (Andersen, 2005). Konkret er det børnetandlæger, folkeskolelærere og dagplejere. Hvis vi primært er interesserede i kausalrelationen mellem den uafhængige variabel (status) og den afhængige variabel (løn), er det især vigtigt at inddrage variable, der påvirker dem begge. Det forventes kønsfordelingen at gøre. Mandsdominerede faggrupper har højere status og får en højere løn end kvindedominerede. Hvis vi sammenlignede faggrupper uden at være opmærksomme på kønsfordelingen, kunne vi derfor risikere fejlagtige resultater vedrørende sammenhængen mellem status og løn.

Det lyder enkelt at udvælge cases, der er *most similar*. Det er imidlertid ofte meget vanskeligt faktisk at opfylde disse betingelser. Intentionel caseudvælgelse kræver, at man ved udvælgelsen kender såvel de uafhængige variable som kontrolvariablene for de undersøgte cases. Det kræver ofte en omfattende undersøgelse i sig selv. Eksempelvis tog det lang tid at undersøge faggruppernes professionelle status og finde tre, hvor status var forskellig, uden at der var andre vigtige forskelle (Andersen, 2005).

Most Similar Systems Designs bliver ofte anvendt, fordi et sådant design er en enkel måde at undersøge en kausalsammenhæng på i en given kontekst, og den giver os et godt bud på den generelle sammenhæng. Samtidig skal man huske, at andre faktorer kan have betydning for (størrelsen og retningen af) sammenhængen mellem de undersøgte variable. Der kan med andre ord være tale om interaktion. I den nævnte undersøgelse af ejerskabs betydning for medarbejderinddragelsen (Jensen, 2004) kunne medarbejdernes uddannelse fx betinge sammenhængen mellem ejerskab og medarbejderindflydelse. Jen-

sen viser, at for de undersøgte veluddannede medarbejdere er medarbejderindflydelsen højere i den offentlige sektor end i den private. Men det kan ikke nødvendigvis generaliseres til medarbejdere, der pga. mindre uddannelse ikke formår at bruge det politiske system til at tiltvinge sig indflydelse. Måske har lavtuddannede medarbejdere lige stor indflydelse i den offentlige og i den private sektor. Det er derfor vigtigt at være bevidst om undersøgelsens begrænsninger. I lyset af de overordnede styrker er det dog ikke overraskende, at MSSD er den mest udbredte komparative caseudvælgelsesmetode. Nogle går endda så vidt som til at betegne det som *den* komparative metode (Faure, 1994; Lijphart, 1975).

Der er imidlertid også en anden strategi kaldet Most Different Systems Design (MDSD). Przeworski og Teune (1970) introducerede dette begreb, men i øjeblikket bliver det desværre brugt meget forskelligt. I den oprindelige formulering (1970: 34-37) er princippet at vælge cases, der er så forskellige som muligt med henblik på at undersøge, om der er samme sammenhænge internt i disse cases (dvs. mellem underenhederne). Ideen bag dette er falsifikation: Vi undersøger en given sammenhæng under så varierede betingelser som overhovedet muligt. Hvis der viser sig at være en sammenhæng under alle disse forskellige betingelser, er vores teori blevet væsentligt styrket. Det handler altså om, hvor generaliserbar og robust en sammenhæng er. Hvis en undersøgelse har til formål at undersøge generaliserbarheden af en sammenhæng mellem underenheder, kan MDSD være ganske nyttig. Pia Vedel Ankersen (2006) har eksempelvis designet sin undersøgelse af alders betydning for den politiske socialisering, således at hun kan undersøge, om sammenhængen findes for såvel elever på folkeskoler med socioøkonomisk stærke forældre som for elever på folkeskoler med socioøkonomisk svage forældre.

En anden forståelse af MDSD (se fx Manheim et al., 2006: 212) er, at man skal finde cases, hvor den afhængige variabel er ens, og hvor en række andre faktorer er så forskellige som muligt. Påstanden er, at disse uafhængige faktorer så kan elimineres som årsager. Man kan imidlertid kun afvise, at disse uafhængige variable har en deterministisk effekt på den afhængige variabel, ikke om de med en vis sandsynlighed har en effekt, og heller ikke om de i samspil med andre variabler har en effekt. Metoden kan dog have en vis værdi i eksplorative undersøgelser, og ofte kombineres logikken også med andre designelementer. I en meget berømt analyse af revolutionerne i Frankrig (år 1787-1800), Rusland (år 1917-21) og Kina (år 1911-49) argumenter Theda Skocpol (1979) eksempelvis for, at hun ved at kigge på systemer, der var meget forskellige politisk, socialt og økonomisk kan blive klogere på, hvad der er så ens mellem de tre cases, at det kan forklare, at de alle fik revolutioner. Hun kommer frem til, at der enten skal være statssammenbrud eller bondeoprør, for at der kommer en revolution, mens disse to faktorer i kombination altid vil

give social revolution (Skocpol, 1979: 154; se også Goertz og Mahoney, 2005: 508-513).

Enhver valid forklaring af lighed bygger imidlertid på undersøgelser af variation: Hvis man vil vide, hvorfor A og B er ens, skal man forklare, hvorfor de ikke er forskellige. Det kræver inddragelse af cases, der *er* forskellige (Peters, 1998: 69; King et al., 1994: 129, 130, 147). I den forbindelse argumenterer Mahoney og Goertz for at inddrage negative, relevante cases forstået som cases, der ikke har det outcome (fx revolution), som man undersøger, men hvor dette outcome har været muligt (2004: 653-654). Cases anses for relevante, såfremt de (1) på mindst en uafhængig variabel har en værdi, der forventes at føre til det relevante outcome (fx revolution), og (2) ikke har en værdi på en variabel, der jf. tidligere forskning skulle udelukke det relevante outcome (2004: 657-658). Skocpol (1979) inddrager fem negative, relevante cases (England 1640-89, Prøjsen 1807-14, Tyskland 1848-50, Japan 1868-73 og Rusland 1905-07), hvor der enten var bondeoprør eller statsammenbrud. På den måde undersøger Skocpol såvel lighederne mellem revolutionerne i Frankrig, Rusland og Kina som forskellene mellem disse cases og de fem nævnte ikke-revolutioner. Diskussionen af behovet for variation betyder imidlertid ikke, at lighed ikke kan være interessant. Det kommer vi ind på senere.

Opsummerende anbefaler især den variabelorienterede tilgang, at man søger at maksimere variation på den eller de uafhængige variable, samtidig med at man kontrollerer for uønsket variation (Peters, 1998: 30). Uanset principet bag udvælgelsen af, hvad der skal undersøges, skal vi også tage stilling til, hvor mange cases, vi vil undersøge. Der er ofte et trade-off mellem dybde og bredde. Skal man undersøge nogle få cases meget grundigt eller flere mere overfladisk? Det afhænger helt af problemstillingen, af den viden vi allerede har og af de teoretiske overvejelser. Men også de praktiske muligheder for dataindsamling er af betydning.

De praktiske muligheder for dataindsamling spiller en stor rolle for valget af, hvor mange (og hvilke) cases man vil undersøge. Det er vigtigt at være bevidst om udfordringerne i undersøgelsen og at prøve at tackle dem innovativt og kompetent. I sidste ende skal undersøgelsen også kunne lade sig gøre. Hvis man fx gerne vil undersøge, hvilke faktorer der påvirker udviklingen af velfærdsydelse, er man pga. den store decentralisering ofte nødt til at se på det lokale niveau. Det gjorde Bureau og Kröger (2004) i deres analyse af politik inden for ældreplejen i Storbritannien og Finland. Når et fokus på det lokale niveau i denne undersøgelse er valgt, skyldes det, at ældreplejen historisk set ofte udvikles fra lokale initiativer, og at der har været en vis decentralisering i kølvandet på 1980'ernes New Public Management reformer. Samtidig findes der ikke altid tilgængelige kvantitative indikatorer på, hvilken politik, der bliver ført inden for ældreplejen. Det gør lokale aktører og dokumenter til

vigtige kilder, hvilket begrænser antallet af lande, som en enkelt forsker kan undersøge i dybden. Vanskeligheder med sprog og tilgængeligheden af materialet kan ofte overvindes igennem samarbejde, som da Bureau samarbejdede med en finsk kollega om at inddrage et nordisk land i sin oprindelige sammenligning af politisk styring af ældreplejen i Storbritannien og Tyskland.

Det er vanskeligt at lave en optimal caseudvælgelse, men for al forskning gælder det, at man sjældent kan leve op til alle principper. Så må man prøve at tænke kreativt og være selvkritisk. Jo mere komparativ metode lever op til principperne, jo bedre er det selvfølgelig, men forskning skal også kunne lade sig gøre, og hvis alternativet er ingen forskning, kan man blive nødt til at klippe en tå og hugge en hæl. Det er blot vigtigt at „klippe“ det mest hensigtsmæssige sted og fortælle læserne, hvor man har „klippet“, og hvilken betydning det kan have for resultaterne. Man skal med andre ord kunne kigges i kortene.

Udfordringer i den variabelorienterede tilgang:

Antal cases og analyse af mellemstort N

Den relative vigtighed af principperne i komparativ metode kan godt variere, alt efter om man primært interesserer sig for variables betydning eller for de enkelte cases og deres kontekst. Den variabelorienterede tilgang prioriterer at kunne drage sikre konklusioner om sammenhænge mellem variable. Når der ikke er mange ensartede cases, der kan undersøges, kan den variabelorienterede tilgang dels øge antallet af observerbare implikationer af teorien, dels tage nye analyseteknikker i anvendelse.

Et forskningsdesign, hvor man ikke kan afgøre, hvad der forårsager variationen i den afhængige variabel, kaldes „ubestemt“ (*indeterminate*). Set ud fra den variabelorienterede tilgang er det den største trussel mod muligheden for at drage sikre konklusioner om sammenhænge mellem variable (King et al., 1994: 118-124). Det kan man komme ud for i to situationer. Den første situation opstår, hvis man inddrager flere variable, end man har observationer. Hvis man undersøger bruttonationalproduktet i to lande og har valgt lande, der har forskellig demokratigrad og forskelligt uddannelsesniveau (og begge anses for mulige forklaringer), kan man ikke sige, om demokrati eller uddannelse er det afgørende for forskellene i bruttonationalprodukt pr. indbygger. Den anden situation er, når to uafhængige variable er sammenfaldende. Uddannelsesniveau (især for kvinder) og fertilitet hænger fx meget tæt sammen, og eftersom de samme lande har høj uddannelse og lav fertilitet, kan man selv i undersøgelser med relativt mange cases komme ud for vanskeligheder med at afgøre, om fertilitet eller uddannelse er udslagsgivende.

Ofte håndterer man udfordringen i forbindelse med udvælgelsen af cases som beskrevet i ovenstående afsnit. Det handler om at vælge cases, så de (få) centrale uafhængige variable varierer, og kontrolvariablene er konstante. Der-

udover kan man (på en teoretisk velbegrundet måde) forenkle analysen fx ved at lave sammenfattende indeks eller ved at reducere kompleksiteten i den teoretiske model. Faren ved sidstnævnte er naturligvis, at man kan komme til at overse relevante variable. Men igen er det vigtigt at pointere, at forskning skal kunne lade sig gøre. Forhåbentlig er forskningen også kumulativ, så hvis man skulle have overset en vigtig variabel, kan andre forskere forhåbentligt inddrage denne i senere analyser.

Som en kreativ måde at undgå ubestemte forskningsdesigns anbefales det (King et al., 1994) at maksimere antallet af observerbare implikationer af teorien. For at forstå logikken bag denne anbefaling er det vigtigt at skelne mellem cases, observationer og observerbare implikationer af teorien. Indtil nu har vi talt om cases forstået som de undersøgelsesobjekter, der udvælges intentionelt og undersøges. Hver gang et eller andet ved en af disse cases undersøges, siges vi at lave en observation (King et al., 1994: 51). Da vi som regel undersøger flere ting ved den enkelte case, har vi stort set altid flere observationer, end vi har cases. Jo flere observationer, der siger noget om vores teoretiske påstande, jo bedre er det. En observerbar implikation af teorien er et forhold, der teoretisk forventes at være på en bestemt måde, hvis teorien skal finde støtte. Ved at undersøge disse observerbare implikationer får vi viden om, hvorvidt teorien er rigtig. Når King et al. (1994) råder os til at maksimere antallet af observerbare implikationer af teorien, betyder det, at vi skal undersøge enten flere teoretisk relevante forhold ved de givne cases, de samme forhold ved flere nye cases eller andre teoretisk relevante forhold ved nye cases.

For at forstå logikken kan vi tage et eksempel, hvor vi ekspliciterer de observerbare implikationer. I den nævnte faggruppeundersøgelse (Andersen, 2005) er en af de teoretiske teser, at høj professionel status giver høj løn. En observerbar implikation af dette er, at tandlæger forventes at få højere løn end folkeskolelærere. En anden er, at folkeskolelærerne forventes at få højere løn end dagplejere. Men derudover kan der også udledes en forventning om, at medlemmer af samme faggruppe aflønnes højere i de kommuner, hvor faggruppens status er størst. Hvis der er variation i den lokale status, er der med andre ord mulighed for endnu en test af samme teoretiske tese. For folkeskolelærernes vedkommende kunne den lokale status måles via en kvantitativ indholdsanalyse af de lokale arbejdstidsaftaler, og den viste sig at variere. Derfor kunne sammenhængen mellem lærernes status og deres løn belyses med de daværende 271 kommuner som cases. Denne analyse havde desuden den fordel, at mange tredjevariable blev holdt konstant (eksempelvis er lærernes uddannelse ens i alle kommuner). Selvom casene var forskellige i faggruppesammenligningen og kommunesammenligningen, blev den afhængige variabel målt ens (som gennemsnitlig månedsløn). Til gengæld blev den uafhængige variabel målt forskelligt (status målt som henholdsvis omtalen af faggrupperne i

massemedierne og forekomsten af bestemte ord i lærernes arbejdstidsaftaler med kommunen). Antallet af observerbare implikationer kan øges ved at undersøge de samme cases med nye måleredskaber, nye cases med de samme måleredskaber og nye cases med nye måleredskaber (King et al., 1994: 217-230).

En anden udfordring er undersøgelser med et mellemstort antal cases. Skaaning (2006) inddrager eksempelvis alle 28 postkommunistiske lande i sin analyse, hvorfor nogle regimer er liberale, mens andre ikke er. Når der er mellem ca. otte og 40 cases, kan det være vanskeligt at overskue casene, samtidig med at klassiske statistiske redskaber ikke nødvendigvis er velegnede. Med dette antal cases står man med andre ord i vadestedet mellem komparative undersøgelser og undersøgelser af mange enheder. I så fald kan man bruge de såkaldte QCA teknikker, hvilket står for Qualitative Comparative Analysis (Ragin, 1994, 2000, 2006).

Ved *crisp-set* starter man med at dikotomisere variablene. Derefter opstiller man en tabel over alle forekommende kombinationer (konfigurationer) af de uafhængige variable. Det kaldes en sandhedstabel (*truth table*). Ved hjælp af Booleanske reduktionsregler (se Ragin, 1987: 93-98) og en række antagelser om, hvilket udfald ikke-observerede konfigurationer ville have, finder Skaaning eksempelvis frem til en enkel hovedkonklusion. En liberal-bureaukratisk arv er en tilstrækkelig – men ikke nødvendig – forudsætning for et liberalt regime, mens fraværet af en liberal-bureaukratisk arv er nødvendig, men ikke tilstrækkelig betingelse for fraværet af et liberalt regime i perioden efter kommunismens fald (Skaaning, 2006: 121-122). Sagt med andre ord har alle lande med en liberal-bureaukratisk arv et liberalt regime, men ikke alle lande med liberalt regime har en liberal-bureaukratisk arv.

Til forskel fra *crisp-set* tillader *fuzzy-set* forskellige grader af de undersøgte fænomener, hvorved *fuzzy-set* også kan angive grader af sammenhænge. Med introduktionen af *fuzzy-set* kan QCA dermed siges at have modgået kritikken for at være en primitiv analyse af dikotome variable (Ragin, 2006). Dermed kan QCA dels håndtere undersøgelser med et mellemstort antal enheder, dels medvirke til at modificere de deterministiske modeller, der ofte ses i komparativ metode. Ofte er årsager nemlig hverken nødvendige eller tilstrækkelige, men snarere probabilistiske. Det betyder, at bestemte udfald på den uafhængige variabel *tenderer* til at give bestemte udfald på den afhængige variabel.

Hvis man følger opfordringen til at maksimere de observerbare implikationer af teorien, får man selvsagt flere analyseenheder. Uanset om man giver sig i kast med QCA metoderne, bør man overveje eksplicit, hvordan man vil gennemføre sin analyse, så den bliver stringent og undgår at blive for overfladisk. Den variabelorienterede tilgangs fokus på variable har sin pris i form af mindre opmærksomhed på de enkelte cases, og det er vigtigt at sikre gode målin-

ger af begreberne. At en egenskab er undersøgt for mange cases kan være helt ligegyldigt, hvis den teoretiske variabel ikke er operationaliseret på gyldig vis.

Udfordringer i den kontekstorienterede tilgang:

Sprog og kompleksitet

Styrken ved den kontekstorienterede tilgang er, at den optimerer muligheden for at måle begreberne godt og komme dybt ned i casene. Især i analyser på landeniveau ligger mange af de interessante ting nemlig under overfladen, og det er ikke nok at undersøge de formelle strukturer.

En særlig udfordring med sammenligninger af lande er at sikre, at det samme fænomen sammenlignes. Selv de ellers udmærkede internationale databaser (se fx www.oecd.org og www.worldbank.org) kan være problematiske (Hopkin, 2002), hvis begreberne ikke bruges konsistent. I den kontekstorienterede tilgang understreges vigtigheden af at oversætte ikke bare ord, men også ordenes mening. Bag denne anbefaling ligger en opfattelse af ord som socialt konstruerede (Eyraud, 2000). Eksempelvis betyder det engelske ord „state“ noget andet end det danske ord „stat“. Mens det danske ord betegner den offentlige magt på det nationale niveau, betegner det engelske ord den offentlige magt på alle niveauer. En mere passende oversættelse af det engelske ord „the state“ kunne derfor være „det offentlige“. Jf. Heidenheimer (1986) henviser disse forskelle til forskellige historiske traditioner for forholdet mellem staten og samfundet. Blandt andet pga. af sprogets betydning er et grundigt kendskab til det enkelte land en nødvendig forudsætning for en dybtgående analyse og dermed ofte for at lave gyldige forklaringer.

I lighed med den variabelorienterede tilgang er det en udfordring for den kontekstorienterede tilgang at håndtere undersøgelsesmateriale på en systematisk og teoretisk meningsfuld måde. I modsætning til den variabelorienterede tilgang reduceres materialet ikke til enkle variable, men der specificeres løbende forskellige faktorer og forholdene mellem disse. Denne udfordring er især knyttet til selve analysen. I sin sammenligning af styringen af ældreplejen i Storbritannien og Tyskland begynder Bureau (2005) fx med en analyse på makroniveauet. Det afspejler teoretiske forventninger fra komparative policy-analyser inspireret af historisk institutionalisme, som fremhæver betydningen af sektorspecifikke institutionelle forhold. I løbet af analysen viser det sig dog, at beslutningsprocesser på det lokale niveau har en betydelig indflydelse på styringen af ældreplejen. Derfor laves der også lokale casestudier, hvor lokale institutionelle forhold samt forholdet mellem det centrale og det lokale niveau inddrages som forklaringsfaktorer.

Ikke mindst ved sammenligninger på tværs af lande er materialet ofte stort og mangfoldigt, og det er vigtigt at håndtere det systematisk: at identificere materiale, som er relevant, og at specificere, hvilken faktor materialet er rele-

vant for. Det handler om at navngive og kategorisere, men det er mere end en teknisk opgave. Håndtering af materialet er central for selve analyseprocessen, og det handler om at få belyst undersøgelsens forklaringsmodel og dermed besvare den oprindelige problemstilling.

Forklaringsfaktorerne sættes ofte sammen til en typologi af idealtyper, som forstås som en systematisk klassifikation af typerne af et samfundsmæssigt fænomen ud fra deres fælles karakteristika. Typologier med deres idealtyper er et vigtigt analyseværktøj især i sammenligninger på mesoniveauet og på tværs af lande. Castles' (1993) typologi af *families of nations* beskriver eksempelvis landegrupper, som deler de samme kulturelle, historiske og geografiske karakteristika. Mere specifikt skelner han mellem de følgende idealtyper: Engelsksprogede nationer, tysksprogede nationer og skandinaviske nationer. Et andet eksempel er Esping-Andersens (1990) typologi af velfærdsstatsregimer. Han karakteriserer velfærdsstaterne efter, i hvilken grad borgernes velfærd er uafhængig af markedet, og om forskellige grupper af borgere forskelsbehandles. Hans typologi indeholder tre velfærdsstatsregimer nemlig den liberale, den konservative og den socialdemokratiske idealtipe.

Typologier kan bruges til at forklare variationer i det undersøgte samfundsmæssige fænomen. Eksempelvis kan sundhedssystemer (defineret som specifikke sæt af makro-institutionelle karakteristika) klassificeres ud fra deres finansieringssystem. Graden af offentlig finansiering anses i den forbindelse for at være afgørende for statens rolle på sundhedsområdet (Freeman, 1999). De tre forskellige modeller er den offentlige model (skattefinansiering), socialforsikringsmodellen (pligtige lønmodtager/arbejdsgiverbidrag) og den private forsikringsmodel. Som Freeman viser, kan denne typologi bruges til at forklare specifikke sundhedspolitiske variationer (2000). Igennem sammenligning med de empiriske sundhedssystemer bidrager typologier med deres idealtyper til beskrivelsen og forklaringen af sundhedsydelsernes organisering. De kan altså medvirke til at forklare, hvorfor lande angriber sundhedspolitiske udfordringer på en bestemt måde. Dermed hjælper typologien af sundhedssystemer til at udvide analysen fra de særlige forhold i enkelte lande til mere generelle indsigter.

Men brugen af typologier er ikke uden problemer pga. af det ambivalente forhold mellem ideal- og realtyper. Idealtyper er abstraktioner af reelle samfundsmæssige fænomener og bruges netop som sådan til at forklare fænomener i den virkelige verden. Meningen med typologier er, at de skal forenkle virkeligheden, men ved stor kompleksitet kan brugen af typologier være vanskelig. I Singapore finansieres sundhedsydelser eksempelvis igennem private kilder i form af obligatoriske opsparingskonti, og Singapores sundhedssystem passer derfor dårligt ind i typologien af sundhedssystemer. I dette tilfælde rejser typologien faktisk flere spørgsmål, end den besvarer (Blank og Bureau, 2007).

Endnu en faldgrube i forbindelse med brugen af typologier er, når man kun undersøger en enkelt idealtipe, og sammenligningen derfor bliver meget begrænset. Den internationale litteratur om professioner skelner eksempelvis mellem en idealtipe af angloamerikanske professioner og en idealtipe af kontinental-europæiske professioner (Collins, 1990). Frem for at bruge idealtyperne som udgangspunkt for komparation begrænser mange studier sig imidlertid til at beskæftige sig med en enkelt idealtipe i et enkelt land (fx Svensson og Evetts, 2003). Det fremhæver modsætningerne mellem landet og idealtypen, men potentialet i landesammenligninger realiseres ikke (se dog Hellberg et al., 1999).

Problemerne med brugen af typologier henviser til en vigtig spænding i den komparative tilgang mellem det unikke og det generelle ved de undersøgte samfundsmæssige fænomener. Som Mabbett og Bolderson (1999) fremhæver, holder bredpenslede karakteristikker som typologier sjældent, når de konfronteres med de virkelige forholds komplekse detaljer. Uden sådanne redskaber er det imidlertid svært at komme frem til klare og generelle sammenligninger på tværs af cases.

Udfordringer i grænselandet mellem tilgangene

Der findes andre, mere generelle udfordringer for den komparative forsker. Især hvis man analyserer en relativt homogen „familie af lande“ (fx de skandinaviske lande) med henblik på at begrænse variationen i de andre relevante kontekstfaktorer, skal man være opmærksom på Galtons problem. Det består i, at lighederne mellem casene kan skyldes diffusion (spredning af ideer mellem lande) frem for effekter af den undersøgte forklarende faktor (se også Peters, 1998: 41-43). Men hvis man er opmærksom på dette, kan det tages med i analysen (Anckar, 2007: 52), hvilket gøres i litteraturen om *policy transfer* og læring (Freeman, 2006; Jakobsen, 2007; Stone, 1999). Denne litteratur undersøger, hvad der sker, når politikere selv sammenligner på tværs af lande og dermed spreder ideer. Ud over at være et spændende bidrag til vores fag bliver denne forskningstradition vigtigere og vigtigere, fordi såvel globalisering som europæisering forstærker betydningen af policy-læring. Som Steffen (2005) argumenterer for, er det især under kriser, at lande og politikere ser ud over landets grænser. Derfor er kriserne ofte særligt gode cases til at undersøge policy-læring. Galtons problem bør altså ikke afholde os fra landekomparativ forskning.

Casene er i det hele taget vigtige i komparativ forskning. Det er væsentligt at klargøre, hvilken *type* cases, man vil undersøge, og især i sammenligninger på tværs af lande er det ikke så enkelt at finde frem til den samme type cases. Ofte giver det således kun mening at sammenligne funktionelle ækvivalenter (Bureau, 2007; Øyen, 2004). Det skyldes, at lande har organiseret deres sam-

fund på forskellige måder, og at den samme funktion (fx at levere ældrepleje) er indlejret i forskellige organisatoriske kontekster. Det kan kræve, at man fokuserer på funktioner i stedet for på organisatoriske enheder.

Sammenlignelighed mellem cases er et krav, der gælder for alle typer forskning. Det samme gælder i forhold til kravet om at foretage undersøgelser så pålideligt som muligt og sikre, at vi faktisk undersøger det, vi gerne vil undersøge. Komparativ forskning står blot over for lidt større udfordringer end ellers fx pga. de nævnte sproglige og organisatoriske forskelle mellem casene. Undersøgelser af kausalsammenhænge er en stor udfordring for al forskning, fordi kausalitet ikke kan observeres direkte. Vi må derfor bruge vores (forhåbentlig) stærke teoris specifikation af kausalsammenhængen til at designe undersøgelsen, så den fx tager højde for tredjevariable, ligesom det altid er en god ide at undersøge fænomenerne over tid. I det hele taget gælder det for komparativ forskning som for alle typer forskning, at det er vigtigt at tænke sig nøje om, før man går i gang. Vi har med denne artikel givet vores bud på, hvad man skal tænke på i komparative undersøgelser.

Konklusion

Artiklen har diskuteret, hvordan man bedst designer og gennemfører forklarende komparative undersøgelser indenfor statskundskaben. Det gør man efter vores opfattelse bedst ved at planlægge undersøgelsen efter de nedenstående fire centrale anbefalinger.

- Klargør det teoretiske grundlag for analysen, herunder hvad man vil forklare, og hvad der forventes at have betydning.
- Vælg cases ud fra de teoretiske forventninger og sørg for, at casene er sammenlignelige.
- Vær opmærksom på sproglige forskelle og brug ordene konsistent.
- Inddrag flere observerbare implikationer af teorien, hvis det ikke kan afgøres, hvilken faktor der har betydning for det undersøgte samfundsmæssige fænomen.

Disse anbefalinger gælder efter vores mening, uanset om man primært fokuserer på variable eller konteksten. Det er to forskellige, men ligeværdige tilgange til sammenligning, og tilgangenes anbefalinger kan gensidigt være til inspiration for den anden tilgang.

Komparativ metode udvikler sig hele tiden, og der findes også meget forskellige meninger om dens fordele og ulemper (Mahoney, 2007; Munck og Snyder, 2007a, 2007b; Wibbels, 2007). Efter vores opfattelse er hovedfordelen ved komparativ forskning, at man samtidig kommer i dybden med de enkelte cases og bruger dem som spejl for hinanden til generalisering. Den dybdegå-

ende undersøgelse sikrer, at man får målt sine begreber validt – hvilket godt kan være et problem i nogle undersøgelser af mange enheder. Komparationen og dermed muligheden for at lave forklarende undersøgelser under inddragelse af teori er en klar fordel i forhold til singlecasestudier.

Vi håber, at vi ved at diskutere udfordringer og eksempelvis løsninger inden for komparativ forskning dels har givet flere mod på at lave komparative undersøgelser, dels har bidraget til, at der træffes metodiske valg, der understøtter besvarelsen af den enkelte forskers specifikke problemstilling.

Note

1. Forfatterne takker Lars Johansson, Mette Kjær, Asbjørn Sonne Nørgaard, Søren Serritzlew og Svend-Erik Vrede Skaaning for mange konstruktive kommentarer.

Litteratur

- Anckar, Dag (2007). „Selecting Cases in Cross-National Political Research“, *International Journal of Social Research Methodology*, Vol. 10, No. 1, pp. 49-61.
- Andersen, Lotte Bøgh (2005). *Offentligt ansattes strategier. Aflønning, arbejdsbelastning og professionel status for dagplejere, folkeskolelærere og tandlæger*, Århus: Politica.
- Ankersen, Pia Vedel (2006). *Den politiske legitimitets oprindelse – en fodnote til Easton*, Århus: Politica.
- Bennett, Andrew and Alexander L. George (1997). „Process Tracing in Case Study Research“, præsenteret på MacArthur Foundation Workshop on Case Study Methods 17.-19.10. (<http://www.polisci.wisc.edu/~kritzer/teaching/ps816/ProcessTracing.htm> 080807).
- Blank, Robert H. and Viola Burau (2007). *Comparative Health Policy*, 2nd ed., Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Burau, Viola (2005). „Comparing Professions Through Actor-Centred Governance: Community Nursing in Britain and Germany“, *Sociology of Health and Illness*, Vol. 27, No. 1, pp. 114-137.
- Burau, Viola (2007). „Comparative Health Research“, pp. 368-383 in Mike Saks and Judith Allsop (eds.), *Researching Health: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods*, London: Sage Publications
- Burau, Viola and Teppo Kröger (2004). „Towards Local Comparisons of Community Care Governance: Exploring the Relationship between Policy and Politics“, *Social Policy & Administration*, Vol. 38, No. 7, pp. 793-810.
- Castles, Francis G. (1993). *Comparative Public Policy. Patterns of Post-war Transformation*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Clasen, Jochen (2004). „Defining Comparative Social Policy“, in Patricia Kennett (ed.), *A Handbook of Comparative Social Policy*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Collins, Randall (1990). „Changing Conceptions in the Sociology of Professions“, in Rolf Torstendahl and Michael Burrage (eds.), *The Formation of Professions. Knowledge, State and Strategy*, London: Sage Publications
- Ebbinghaus, Bernhard (2005). „When Less is More: Selection Problems in Large-N

- and Small-N Cross-National Comparisons“, *International Sociolog*, Vol. 20, No. 2, pp. 133-152.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Oxford: Polity Press.
- Eyraud, Corine (2001). „Social Policies in Europe and the Issue of Translation: the Social Construction of Concepts“, *International Journal of Social Research Methodology*, Vol. 4, No. 4, pp. 279-285.
- Faure, Andrew M. (1994). „Some Methodological Problems in Comparative Politics“, *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 6, No. 3, pp. 307-322.
- Freeman, Richard (1999). „Institutions, States and Cultures: Health Policy and Politics in Europe“, pp. 80-94 in Jochen Clasen (ed.), *Comparative Social Policy: Concepts, Theories and Methods*, Oxford: Blackwell.
- Freeman, Richard (2000). *The Politics of Health in Europe*, Manchester: Manchester University Press.
- Freeman, Richard (2006). „Learning in Public Policy“, in Michael Moran, Martin Rein and Robert Goodin (eds.), *The Oxford Handbook of Public Policy*, Oxford: Oxford University Press.
- Goertz, Gary and James Mahoney (2005). „Two-Level Theories and Fuzzy-Set Analysis“, *Sociological Methods and Research*, Vol. 33, No. 4, pp. 497-538.
- Heidenheimer, Arnold J. (1986). „Politics, Policy and Policity as Concepts in English and Continental Languages: An Attempt to Explain Divergences“, *The Review of Politics*, Vol. 48, No. 1, pp. 3-30.
- Hellberg, Inga, Mike Saks and Cecilia Benoit (eds.) (1999). *Professional Identities in Transition. Cross-Cultural Dimensions*, Södertälje: Almqvist & Wiksell.
- Hopkin, John (2002). „Comparative Methods“, pp. 249-270 in David Marsh and Gerry Stocker (eds.), *Theory and Methods in Political Science*, 2nd ed., Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Jakobsen, Mads Leth (2007). *Når usikkerheden er størst ... En analyse af idéer, EU-krav og globaliseringens betydning for liberaliseringsprocesserne i de danske sektorer for telekommunikation og elektricitetsforsyning*, Århus: Politica.
- Jensen, Rikke Skou (2004). *Ledelse og medindflydelse. En analyse af ledelsesadfærd og institutionaliseret samarbejde på offentlig og private arbejdspladser*, Århus: Politica.
- Kennett, Patricia and Nicola Yeates (2001). „Defining and Constructing the Research Process“, pp. 40-61 in Patricia Kennett (ed.), *Comparative Social Policy. Theory and Research*, Buckingham: Open University.
- King, Gary, Robert O. Keohane and Sidney Verba (1994). *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*, Princeton: Princeton University Press.
- Lijphart, Arend (1975). „The Comparable-Bases Strategy in Comparative Research“, *Comparative Political Studies*, Vol. 8, No. 2, pp. 158-177.
- Mabbett, Deborah and Helen Bolderson (1999). „Theories and Methods in Comparative Social Policy“, pp. 34-56 in Jochen Clasen (ed.), *Comparative Social Policy: Concepts, Theories and Methods*, Oxford: Blackwell.
- Mackie, Tom and David Marsh (1995). „The Comparative Method“, pp. 173-87 in David Marsh and Gerry Stocker (eds.), *Theory and Methods in Political Science*, Basingstoke: Macmillan.
- Mahoney, James (2007). „Debating the State of Comparative Politics: Views From Qualitative Research“, *Comparative Political Studies*, Vol. 40, No. 1, pp. 32-38.
- Mahoney, James and Gary Goertz (2004). „The Possibility Principle: Choosing Negative Cases in Comparative Research“, *American Political Science Review*, Vol. 98, No. 4, pp. 653-669.
- Mangen, Steen (2004). „'Fit for Purpose?' Qualitative Methods in Comparative Social

- Policy“, pp. 307-324 in Patricia Kennett (ed.), *A Handbook of Comparative Social Policy*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Manheim, Jarol B., Richard C. Rich, Lars Willnat, Craig Leonard Brians (2006). *Empirical Political Analysis. Research Methods in Political Science*, 6th ed., New York: Pearson Education.
- Marmor, Ted, Richard Freeman and Kieke Okma (2005). „Comparative Perspectives and Policy Learning in the World of Health Care“, *Journal of Comparative Policy Analysis*, Vol. 7, No. 4, pp. 331-348.
- Munck, Gerardo L. and Richard Snyder (2007a). „Debating the Direction of Comparative Politics: An Analysis of Leading Journals“, *Comparative Political Studies*, Vol. 40, No. 1, pp. 5-31.
- Munck, Gerardo L. and Richard Snyder (2007b). „Visions of Comparative Politics: A Reply to Mahoney and Wibbels“, *Comparative Political Studies*, Vol. 40, No. 1, pp. 45-47.
- Peters, B. Guy (1998). *Comparative Politics. Theory and Methods*, Hampshire and London: MacMillan Press.
- Pierson, Georg Wilson (1938/1996). *Tocqueville in America*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Przeworski, Adam and Henry Teune (1970). *The Logic of Comparative Social Inquiry*, New York: Wiley-Interscience.
- Ragin, Charles C. (1987). *The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*, Berkeley: University of California Press.
- Ragin, Charles C. (1994). „Introduction to qualitative comparative analysis“, pp. 299-319 in Thomas Janoski and Alexander Hicks (eds.), *The Comparative Political Economy of the Welfare State*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ragin, Charles C. (2000). *Fuzzy-Set Social Science*, Chicago: University of Chicago Press.
- Ragin, Charles C. (2006). „Set Relations in Social Research: Evaluating Their Consistency and Coverage“, *Political Analysis*, Vol. 14, No. 3, pp. 291-310
- Sartori, Giovanni (1991). „Comparing and Miscomparing“, *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 3, No. 3, pp. 243-257.
- Skocpol, Theda (1979). *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia and China*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Skaaning, Svend-Erik (2006). *Democracy besides Elections: An Inquiry into the (Dis)Respect for Civil Liberty in Latin American and Post-Communist Countries after the Third Wave*, Århus: Department of Political Science, University of Aarhus.
- Steffen, Monika (2005). „Comparative Logic versus Problem Logic? An Introduction“, *Journal of Comparative Policy Analysis*, Vol. 7, No. 4, pp. 261-266.
- Stone, Diane (1999). „Learning Lessons and Transferring Policy across Time, Space and Disciplines“, *Politics*, Vol. 19, No. 1, pp. 51-59.
- Svensson, Lennart G. and Julia Evetts (eds.) (2003). *Conceptual and Comparative Studies of Continental and Anglo-American Professions*, Research Report No. 129, Göteborg: University of Göteborg, Department of Sociology.
- Wibbels, Erik (2007) „No Method to the Comparative Politics Madness“, *Comparative Political Studies*, Vol. 40, No. 1, pp. 39-44.
- Øyen, Else (2004). „Living with imperfect comparisons“, pp. 276-291 in Patricia Kennett (ed.), *A handbook of comparative social policy*, Cheltenham: Edward Elgar.